

Ministerie van Economische Zaken en Klimaat
Inspraakpunt gewijzigd winningsplan Havenmond
Postbus 111
9200 AC Drachten
zienswijze-mijnbouw@minezk.nl

Harlingen, 5 juni 2026

Geachte dames, heren,

De Stichting Bescherming Historisch Harlingen deelt hierbij haar zienswijze met betrekking tot het Ontwerpbesluit actualisatie winningsplan Havenmond van 28 mei 2026.

Algemeen

Onze stichting wil elke schade als gevolg van zoutwinning voorkomen, zowel aan de stad Harlingen als aan inwoners. Veiligheid heeft voor ons de hoogste prioriteit.

1

Leidend voor onze activiteiten is een motie met zes eisen, die tijdens de ledenvergadering van de Vereniging Oud Harlingen op 17 november 2017 is aangenomen:

1. Aanleg van een 'state of the art'-meetnet
2. Een veiligheidszone door buitendijkse meetpunten
3. Toepassing van het 'Hand aan de kraan'-principe
4. Een afdoende schadefonds voor alle soorten schade
5. Omgekeerde bewijslast in het Harlinger zoutwingebied
6. Adequate communicatie als rond de N31

Om invulling te geven aan deze punten, en daarmee aan een veilig en verantwoord verloop van de zoutwinning, heeft de Stichting sindsdien binnen de 'Pilot Harlingen' samengewerkt met Frisia Zout, gemeente Harlingen, provincie Fryslân en Wetterskip Fryslân.

Beleid zoutwinning in Nederland

Het Ontwerpbesluit stelt dat zout dat in Nederland wordt gewonnen bijzonder zuiver is en chemisch stabiel, waardoor het geschikt is voor verschillende toepassingen. Voor de energietransitie wordt zout zelfs essentieel verklaard.

Wij wijzen erop dat het enorme zoutpakket van de Zechsteinlaag van deze kwaliteit zich uitstrekt van Engeland tot Noord-Duitsland en Denemarken. Frisia Zout B.V. bracht de afgelopen jaren grote hoeveelheden steenzout uit Duitsland ter bewerking naar Harlingen. Daarmee kan de vraag worden gesteld of zoutwinning vlakbij Harlingen de meest aangewezen locatie is en ook of het een noodzakelijke locatie is.

Afwegingskader

Zoals het Ontwerpbesluit aangeeft moet een winningsplan worden getoetst aan de Mijnbouwwet (hierna: Mbw), met name de artikelen 34, 35 en 36, en artikel 25 van het Mijnbouwbesluit (hierna: Mbb). Hierna zullen wij aan dit juridische kader refereren.

Wij herinneren de Staatssecretaris echter ook aan het onderzoek van de Onderzoeksraad voor Veiligheid van februari 2015 naar de rol van veiligheid van burgers in de besluitvorming over de gaswinning. De aanbevelingen uit dit rapport zijn, stelt de Onderzoeksraad, “zowel toepasbaar op de huidige situatie in Groningen als voor (voorgenomen) activiteiten in de diepe ondergrond elders in Nederland” – de zoutwinning in Harlingen valt hier onder.

De inleiding op de aanbevelingen uit het onderzoeksrapport luidt:

“De Onderzoeksraad wil vooral bewerkstelligen dat bij activiteiten in de diepe ondergrond nu en in de toekomst het veiligheidsbelang voldoende aandacht krijgt. De Raad vindt hiertoe de volgende zaken van belang:

- a. versterking van het veiligheidsbelang in besluitvorming over activiteiten in de diepe ondergrond
- b. als uitgangspunt nemen dat complexe en onzekere risico’s inherent zijn aan die activiteiten en daarover communiceren met burgers.”

2

In 2017 evalueerde de Onderzoeksraad in hoeverre de aanbevelingen uit het rapport van 2015 waren opgepakt en geïmplementeerd. Onder meer aanbeveling 2 (een herkenbare rol van het burgerperspectief in de besluitvorming) was onvoldoende opgevolgd.

Bijna 10 jaar na dato is dat onveranderd. Het Ontwerpbesluit ademt een sfeer van: alles is bekend, er kan niets gebeuren; gaat u maar rustig slapen. De mammoettanker, die de overheid is, blijft stug dezelfde koers varen. Een hard gelag.

In 2015 stelde de Onderzoeksraad voor Veiligheid: “Onzekerheid is onlosmakelijk verbonden aan ondergrondse activiteiten.” Dat is in de praktijk ook gebleken, zowel bij de gaswinning (Groningen), de steenkoolwinning (Zuid-Limburg) als de zoutwinning (Barradeel). Dit is bij de huidige zoutwinning niet anders: de Auditcommissie van de Commissie MER signaleert in haar rapport van 10 oktober 2024 bij raaimetingen op de Waddenzee ten behoeve van de bodemdaling “op hetzelfde snijpunt verschillende waardes (tot 6 cm verschil)”, en stelt vervolgens: “Dit wordt niet helder uitgelegd.” Ook in 2024 gaf operator Vermilion Energy aan dat na de gaswinning bij Zuidwal “meer na-ijlende bodemdaling optreedt dan verwacht.”

De kern van dit alles is: we weten veel over de ondergrond, maar we weten veel meer níet.

Niet voor niets schreef de Onderzoeksraad dat “onzekerheid en het reduceren ervan” leidend moeten zijn bij het handelen van betrokken partijen. Wij zien dat niet terug in het voorliggende Ontwerpbesluit. Hieronder zullen wij aangeven welke punten wij in een eventueel Instemmingsbesluit opgenomen willen zien om alsnog te anticiperen op onzekerheden zoals die zich bij ondergrondse activiteiten voordoen.

Pilot Harlingen

Het Instemmingsbesluit winningsplan Havenmond van 12 mei 2015 staat maximaal 2 cm bodemdaling in de haven van Harlingen toe, waarbij zich naar verwachting in tijd en ruimte geringere bodemdaling nog verder onder de stad zal uitstrekken.

Terwijl voor de bodemdaling onder de Waddenzee tal van meet- en monitoringsmaatregelen werden voorgeschreven, bleef in het Instemmingsbesluit de veiligheid van de stad Harlingen en zijn inwoners geheel buiten beschouwing.

Dit was aanleiding voor het oprichten van de Stichting Bescherming Historisch Harlingen die vanaf de start - anders dan veel belangengroepen in het land - niet de confrontatie heeft gezocht maar de weg van overleg en dialoog heeft bewandeld, vanuit de overtuiging dat economie en veiligheid hand in hand kunnen gaan.

Uit het overleg met Frisia Zout en de regionale en provinciale overheid kwam in 2019 een Samenwerkingsovereenkomst voort. Daarin zijn vanuit het oogpunt van veiligheid voor omwonenden, gebouwen en infrastructurele werken nadere voorwaarden aan de zoutwinning overeengekomen, zoals de aanleg van een aanvullend meetnet en grenswaarden aan bodemdaling en scheefstelling, met name gericht op de stad Harlingen.

3

Bij het ondertekenen van deze Samenwerkingsovereenkomst was het Ministerie van Economische Zaken en Klimaat aanwezig. Ook hechtte de toenmalige minister van EZK aan de Samenwerkingsovereenkomst een brief (11 maart 2019) die onder meer stelt:

“De gemaakte afspraken over de vormgeving van het aanvullend meetnet en de proactieve en interactieve communicatie met de inwoners van Harlingen, komen tegemoet aan het doel van uw Stichting als ook aan het bedrijfsbelang van Frisia. Ik kan deze inspanning, gebaseerd op onderling respect en vertrouwen en gericht op lokaal draagvlak voor de zoutwinning onder de Waddenzee, erg waarderen.

Onderdeel van de afspraken is dat, indien de (aanvullende) metingen een indicatie geven voor een onveilige situatie of de mogelijkheid van schade aan gebouwen, partijen hierover met elkaar in overleg treden en bezien of, en zo ja onder welke voorwaarden, de zoutwinning kan worden voortgezet. Aanvullend hierop zal ik op basis van mijn bevoegdheden op grond van de Mijnbouwwet ingrijpen in de zoutwinning, mochten de hierdoor veroorzaakte effecten daartoe aanleiding geven.

Verder heb ik geverifieerd dat Frisia het aanvullend meetnet zal opnemen in het meetplan Havenmond en het meet- en regelprotocol zoals genoemd in het instemmingsbesluit Havenmond van 12 mei 2015. Staatstoezicht op de Mijnen (SodM) kan dan vervolgens zorgen voor toezicht en handhaving hierop.”

De laatstgenoemde afspraak, te weten het opnemen van het aanvullend meetnet in het meetplan Havenmond, is vooralsnog geformaliseerd toen zich daarvoor een geëigend moment voordeed, waarmee ook toezicht en handhaving door SodM werd geregeld.

Frisia Zout B.V. heeft in het jaarlijkse Meetplan de periode van meten beperkt tot vijf jaar na afloop van de winning. Op basis van artikel 41, lid 1 van de Mijnbouwwet dient de vergunninghouder echter metingen te verrichten voor aanvang, tijdens en tot dertig jaar na het beëindigen van de winning. Wij vragen de overheid dan ook deze termijn conform de Mijnbouwwet op 30 jaar te stellen.

Het nemen van het Ontwerpbesluit actualisatie Havenmond was het aangewezen moment om het aanvullend meetnet en de overeengekomen grenswaarden als voorschrift, bedoeld in artikel 36, tweede lid MbW, ook juridisch handhaafbaar aan het Winningsplan van Frisia te verbinden. Artikel 3 van de Samenwerkingsovereenkomst verwijst al expliciet naar deze 'nadere voorschriften' en ook de minister refereert eraan in zijn brief van 11 maart 2019.

In paragraaf 5.2.2.6. van het Instemmingsbesluit van 12 mei 2015 wordt het 'hand aan de kraan'-principe van toepassing verklaard op de kombergingsgebieden Vlie en/of Marsdiep. Vervolgens zijn we binnen de Pilot Harlingen ook voor de stad afspraken over het 'hand aan de kraan'-principe overeengekomen. Deze lokaal gemaakte en vanuit het rijk ondersteunde afspraken zijn echter niet in het Ontwerpbesluit opgenomen. Dit is kwalijk en bevreemdt des te meer nu het ministerie inhoudelijk en financieel actief betrokken is bij de Pilot Harlingen.

4

Nu zich de mogelijkheid voordoet alle bovenstaande bestaande afspraken juridisch handhaafbaar vast te leggen, in lijn met de Samenwerkingsovereenkomst en de eerdere toezeggingen van de minister van EZK en de inspecteur-generaal der Mijnen, vragen wij de Staatssecretaris dit dan ook daadwerkelijk middels een extra voorschrift te doen.

Het Staattoezicht op de Mijnen toonde zich in 2019 "blij met de gemaakte afspraken omdat deze een bijdrage leveren aan het vertrouwen dat de regio graag wil hebben in de zoutwinning zoals uitgevoerd door Frisia". SodM steunde ook de afgesproken wijze van communiceren: "vroegtijdig, actief, open, transparant, begrijpelijk en tweezijdig. (...) Onze ervaring is dat een dergelijke wijze van communiceren met elkaar én naar de bewoners een noodzakelijke voorwaarde voor vertrouwen is."

In dit kader is het teleurstellend dat de aankondiging in de Harlinger Courant van de informatiebijeenkomst van 19 juni aanstaande een kaartje toont waarop de bodemdalingscontouren zijn weggelaten. Dit tekent in onze ogen de mindset binnen de rijksoverheid, die zich ook na 10 jaar constructief overleg niet aantoonbaar verplaatst in zorgen van de burgers.

Dit uit zich in het Ontwerpbesluit ook in het bagatelliseren van de bodemdaling die met termen als 'beperkte onzekerheid', 'kleine verschuiving', 'niet significant', 'nagenoeg geen toename' en 'beperkt effect' wordt afgedaan – termen die in het Groningse ook bekend zijn.

Bodemdaling en scheefstand

Ten tijde van het Instellingsbesluit van 12 mei 2015 werd algemeen aangenomen dat bodemdaling als gevolg van de zoutwinning stopt zodra de winning wordt beëindigd. Op basis van internationale onderzoeken stelde het Adviescollege Hand aan de Kraan Waddenzee in 2021 in haar rapport echter onder het kopje 'Zoutwinning' dat zoutkruip "doorgaat ook nadat de drijvende kracht is gestabiliseerd." Tijdens de informatieavond op 26 maart 2026 in Harlingen over de zoutwinning van Frisia Zout bevestigde TNO dit na-ijl-effect. De na-ijlende bodemdaling zal in Harlingen waarschijnlijk 'beperkt' zijn, maar het vraagt nader onderzoek - aldus TNO - om hier meer duidelijkheid over te krijgen.

Opmerkelijk is dat het Ontwerpbesluit wél bodemtrillingen noemt, die bij zoutwinning nauwelijks een noemenswaardige rol spelen, maar het besluit zwijgt over scheefstand – terwijl die juist wordt gezien als een belangrijke oorzaak van schade door mijnbouw. Harlingen ligt precies op de rand van de bodemdalingsskom. De rand wordt vaak beschouwd als de meest risicovolle plek omdat de scheefstand daar het grootst zou zijn.

Het Ontwerpbesluit stelt ook dat de Mijnraad positief adviseert, maar laat onbenoemd dat de Mijnraad "eventuele onvoorziene effecten van afsluiting en bodemdaling" niet uitsluit.

In het Ontwerpbesluit wordt voorts geen aandacht besteed aan de draagkracht van de bodem. De bodemdalingsskom, die als gevolg van de zoutwinning ontstaat, kan enerzijds schade aan panden veroorzaken door de scheefstand van de bodem die optreedt. Bodemdaling onder de stad Harlingen betekent echter ook, omdat de stand van zee en binnenwater nauwelijks of niet verandert, een relatieve stijging van de grondwaterstand. Vernatting van de Harlinger binnenstad heeft nattere kelders, vochtiger kruipruimtes plus nattere tuintjes en verminderde mogelijkheid tot afvoer van regenwater tot gevolg. Daarmee kan de draagkracht van de bodem significant afnemen. Bij niet onderheide huizen zoals in Harlingen - immers 'op staal' gebouwd - maakt dat de kans op schade aannemelijk. Om hier meer duidelijkheid over te krijgen is op dit punt nader onderzoek vereist.

Hierbij moet nadrukkelijk ook de voortgaande autonome bodemdaling in ogenschouw worden genomen. In orde-grootte bedraagt deze in Harlingen 0,7 millimeter per jaar. De bodemdaling door Frisia Zout B.V. zou deze daling bijna kunnen verdubbelen. Autonome bodemdaling is niet te stoppen, het toestaan van extra daling daarentegen is een keuze.

Wij merken op dat Frisia Zout B.V. aangeeft dat er ook nog een onzekerheid speelt wat betreft het volume van de bodemdalingsskom. Het Staatstoezicht onderschrijft de stelling van Frisia Zout B.V. dat deze onzekerheid minder dan 10% is. Op een bodemdalingsskom met een doorsnede van 6 kilometer betekent echter ook een percentage van 5% of 8% nogal wat. Het impliceert namelijk dat - wanneer de berekende onzekerheid bewaarheid wordt - de bodemdalingsskom nóg verder onder de stad doorschuift dan het al opgerekte maximum.

Gezien de onzekerheid over na-ijlende bodemdaling, de plek van Harlingen op de rand van de bodemdalingskom, de cumulatie met autonome bodemdaling en het daarmee samenhangende groeiende risico op vernatting en verslapping van de bodem, het percentage onzekerheid over het volume van de bodemdalingskom én de waarschuwing van de Onderzoeksraad voor Veiligheid dat onzekerheid onlosmakelijk is verbonden aan ondergrondse activiteiten, vindt de stichting het onbegrijpelijk en onaanvaardbaar dat de grens van 2 centimeter bodemdaling honderden meters verder richting de historische binnenstad mag worden opgeschoven dan in het Instemmingsbesluit van 12 mei 2015.

In 'De staat van de sector zout', dat het Staatstoezicht op de Mijnen in 2018 uitbracht, worden de risico's van zoutwinning benoemd. In hoofdstuk 5 wordt een risico-inschatting per gebied visueel gemaakt middels een matrix waarin risico's oplopend in groen, oranje of rood worden geclassificeerd. 'Schade aan infrastructuur en gebouwen als gevolg van veranderingen in de waterhuishouding' en 'Schade aan historische gebouwen' vallen niet binnen 'groen' en evenmin in de categorie 'zeer kleine kans'. Dat stelt niet gerust.

De toezichthouder wijdt bij de aanbevelingen voor de zoutsector een aparte paragraaf aan maatschappelijke verantwoordelijkheid, met als kop 'Blijf ruim binnen de grenzen van het winningsplan'. Het Staatstoezicht schrijft daar onder meer: *"In het winningsplan geven bedrijven hun toekomstige impact op de omgeving aan. Bedrijven zoeken de grenzen op van hetgeen in het winningsplan is gegund, bijvoorbeeld door de productie te vergroten bij productie onder hogere druk. (...) SodM zou graag zien dat producenten ruim binnen de grenzen blijven van het winningsplan (...)."*

6

In het winningsplan gaat Frisia Zout B.V. dwars tegen deze aanbeveling in. De in 2015 vergunde grens van maximaal 2 cm bodemdaling wordt niet alleen opgezocht, maar zelfs nog dichterbij de stad toe geschoven. Mogelijk schuiven de hierboven genoemde risico's van de zoutwinning daarmee in de risicomatrix op van de aanduiding 'kleine kans' naar 'enigszins waarschijnlijk' of zelfs 'waarschijnlijk'. Harlingen zit daar niet op te wachten.

Met de lessen uit het verleden zouden nieuwe cavernes zó moeten worden gesitueerd, dat de bodemdalingscontour juist op een veiliger afstand van de stad komt te liggen. Het inbouwen van veiligheidszones van 500, 1000 en 2500 m is in de wetgeving een bekend fenomeen, zoals vanuit de Mijnwet Continentaal Plat, de Wet op de Waterhuishouding en de Grondwaterwet. In die gevallen betrof het de bescherming van winningsinstallaties tegen bedreigende activiteiten zoals aanvaringen door schepen of bescherming van grondwater tegen verontreiniging door mest- en gifstoffen.

Inzake Harlingen Havenmond vragen wij de Staatssecretaris ook zo'n veiligheidszone in te stellen, om de omgeving beter te beschermen tegen schade als gevolg van de zoutwinning. Een dergelijke bufferzone draagt ook bij aan een gevoel van veiligheid bij inwoners.

De stelling van de Staatssecretaris, dat SodM positief is over de aanvraag van Frisia Zout B.V., behoeft de nodige nuancering. Zoals aangegeven wil het bedrijf de grens van het eerder toegestane maximum verder oprekken, terwijl de toezichthouder producenten juist oproept “ruim binnen de grenzen blijven van het winningsplan.” Ook adviseert de toezichthouder als voorwaarde in het besluit op te nemen dat Frisia vanaf 1 augustus 2028 volgens het remwegscenario gaat winnen zolang er geen nieuw gebruiksruimtebesluit is. De Staatssecretaris neemt dit advies van zijn toezichthouder niet over, maar de grond voor het advies is daarmee niet verdwenen. Ook de vraag om een financiële zekerheidsstelling neemt de Staatssecretaris niet over, waarmee 50% van de SodM-adviezen niet wordt opgevolgd.

Schadeafhandeling

Het Ontwerpbesluit stelt: “Rechtvaardige en snelle afhandeling van schade blijft van groot belang bij een eventuele schadeclaim” en verwijst vervolgens naar de Commissie Mijnbouwschade. De Staatssecretaris gaat hiermee voorbij aan het rapport ‘Evaluatie Commissie Mijnbouwschade’ van Ecorys van 16 december 2025, dat stelt dat de Commissie Mijnbouwschade slechts “beperkt in staat is om schademelders bij wie mijnbouwschade wordt vastgesteld daadwerkelijk te ontzorgen”.

Ook de Commissie zélf is overigens van mening dat ze de gewenste “rechtvaardige en snelle afhandeling” niet kan bieden - en dit betreft alleen nog maar één specifieke soort schade. Daarmee is de gehele paragraaf, die aan de schadeafhandeling is gewijd, een lege huls.

7

De overheid biedt particulieren, maar ook andere partijen zoals kerken, gemeenten, stichtingen en VVE’s, geen adequate regeling voor vergoeding van mijnbouwschade. Volgens de Staatssecretaris is bovendien onzeker wanneer dat wél het geval zal zijn. De bewindsman schrijft op 20 maart 2026 aan de Tweede Kamer dat “generieke verbeteringen binnen de huidige systematiek van de Commissie Mijnbouwschade” nodig zijn en dat “deze structurele verbeteringen gesprekken vragen met alle partijen uit de mijnbouwsector die actief zijn in alle mijnbouwactiviteiten zoals zout-, gas- en oliewinning. Het zal tijd vragen om met al deze partijen tot nieuwe afspraken te komen.”

In het debat met de Vaste commissie Klimaat en Groene Groei op 3 juni jongstleden voegde hij hier aan toe: “Je hebt wel alle mijnbouwpartijen nodig om tot een ander besluit te komen. (...) En die partijen zitten over het hele land, en hebben soms helemaal geen belang bij een snelle oplossing (...)”. Daarmee is volstrekt onduidelijk of en wanneer mijnbouwschade snel en rechtvaardig vergoed gaat kunnen worden.

Hiermee is sprake van ‘veranderde omstandigheden of gewijzigde inzichten’ zoals genoemd in artikel 36, lid 3 Mbw, wat het stellen van nadere voorwaarden bij een Instemmingsbesluit rechtvaardigt. Wij vragen de overheid dit te doen door Frisia te verplichten in samenspraak met de partners van de Pilot Harlingen de toepassing van omgekeerde bewijslast naar het model van Groningen voor 1 januari 2027 uit te werken (zie ook verderop).

Opmerkelijk - of misschien juist niet, voor wie de afhandeling van schade door mijnbouw in dit land volgt - is overigens dat burgers over de nieuwe schaderegeling weer niets wordt gevraagd. Vooral zij zijn degenen voor wie de schaderegeling is bedoeld, maar het rijk ziet zijn burgers nog steeds niet als relevante gesprekspartners. Kennelijk is wat wij hierover tot nu toe hebben ingebracht, aan dovemansoren gericht.

Vermeldenswaardig is dat de Stichting de nu ontstane patstelling rond de Commissie Mijnbouwschade in 2022 al heeft benoemd ('farce') en ook meerdere malen rechtstreeks heeft besproken met de Commissie Mijnbouwschade, de Staatssecretaris en de Vaste commissie EZK – maar vergeefs.

Dit 'ontkennings- en afweermechanisme' van de overheid wordt treffend beschreven in de 'Conclusies en lessen' van het rapport van augustus 2024 naar het overheidsbeleid rond de afhandeling van schade, dit in het kader van het interdepartementale onderzoek naar de 'Staat van de Uitvoering'. Auteurs mr.dr. G.S.A. Dijkstra en prof.dr. F.M. van der Meer schrijven: *"bij terugblik is het moeilijk anders te constateren dat de vertraging in de erkenning van de problemen en de wirwar van regelingen, de bestuurlijk organisatorische spaghetti te wijten is aan het ad-hoc bedenken van nieuwe regelingen en arrangementen bij elk nieuw incident en politiek-bestuurlijk crisismoment. Het betreft dan een opeenstapeling daarvan zonder dat naar de zinnigheid van het geheel vanuit de positie van gedupeerden wordt gekeken. Gegeven de urgentie om met directe (systeem)oplossingen te komen, wordt men al doende gevangen in een gepercipieerde noodzaak om te bouwen op de bestaande structuren en instellingen."*

8

Inzake de schadeafhandeling van de Commissie Mijnbouwschade voltrekt zich nu exact hetzelfde. In plaats van alsnog de burger centraal te stellen, die ongevraagd wordt geconfronteerd met het risico op schade of, erger, daadwerkelijke schade, gaat de overheid wederom met de potentiële schadeveroorzakers bedenken hoe dit op te lossen, en wel zonder de gedupeerden daarbij te betrekken. De zinnigheid van éérst de ontstane schade snel, robuust en ruimhartig te herstellen, en daarna pas met potentiële veroorzakers uit te maken wie welk deel van die schade betaalt, komt niet aan de orde wanneer verder geknutseld gaat worden aan de nu eenmaal ingezette (systeem)oplossingen.

Net als de auteurs van de 'Staat van de uitvoering' willen de partners in de Pilot Harlingen eventuele schadevergoeding bekijken vanuit de 'zinnigheid van het geheel en vanuit de positie van gedupeerden'. Het past binnen de "verantwoordelijkheidszin, daaronder mede verstaan maatschappelijke verantwoordelijkheidszin" van de vergunninghouder als genoemd in artikel 36 artikel, eerste lid, onder e, van de Mbw eventuele gedupeerden niet te verwijzen naar een Commissie Mijnbouwschade die zelf aangeeft haar kerntaak - het ontzorgen van burgers en het snel en rechtvaardig afhandelen van schades - niet goed te kunnen uitvoeren, maar eventuele schades zelf te vergoeden.

Op grond van artikel 36, eerste en tweede lid, van de Mbw vragen wij dan ook aan eventuele instemming met het winningsplan als nadere voorwaarde te verbinden dat Frisia Zout B.V. in samenspraak met de partners van de Pilot Harlingen de toepassing van omgekeerde bewijslast naar het model van Groningen voor 1 januari 2027 uitwerkt.

Met een gezamenlijk gedragen uitwerking kan een volgende stap worden gezet om omgekeerde bewijslast voor de zoutwinning bij Harlingen Havenmond wettelijk vastgelegd te krijgen, voor de resterende concessieperiode en 30 jaar daarna. Materiële, immateriële en/of bedrijfsschade dan wel waardedaling in de gemeente Harlingen wordt dan snel, robuust en ruimhartig geheel hersteld of vergoed door Frisia Zout. Frisia Zout B.V. is tot een dergelijke regeling en dergelijke schadevergoedingen bereid, zoals ze een en andermaal heeft verklaard. De meest zuivere vorm hiervoor is 'eerst betalen, dan verhalen'.

Ook op grond van artikel 33, eerste lid, van de Mbw kan bovenstaande inspanning van Frisia Zout B.V. worden gevraagd. Immers, "de houder van een vergunning (...) neemt alle maatregelen die redelijkerwijs van hem gevegd kunnen worden om te voorkomen dat als gevolg van de met gebruikmaking van de vergunning verrichte activiteiten (...) nadelige gevolgen voor mens (...) veroorzaakt." Met bovengenoemd voorschrift kan worden voorkomen dat gedupeerde Harlingen in het vacuüm van de Commissie Mijnbouwschade terecht komen en daarmee nadelige gevolgen van de zoutwinningsactiviteiten ondervinden.

Schadefonds

Het Ontwerpbesluit gaat er aan voorbij dat 'veiligheid van omwonenden' zich niet beperkt tot fysieke schade. Wij wijzen bijvoorbeeld op het artikel 'The impact of mining-induced earthquakes on mental health: Evidence from the Dutch Lifelines Cohort Study and Biobank' in Journal of Health Economics van 4 februari 2026, dat aan de hand van grootschalige panelgegevens sterk bewijs levert voor significante en robuuste risico's voor de geestelijke gezondheid als gevolg van door mijnbouw veroorzaakte aardbevingen.

De zoutwinning bij Harlingen mag van een andere orde zijn, tijdens elke publieksavond van de Pilot Harlingen over de zoutwinning is meermalen de vraag gesteld waarom Frisia Zout B.V. geen schadefonds heeft. Waar kunnen omwonenden de zekerheid van betaling aan ontlenuen, in het geval van vastgestelde schade? Frisia Zout B.V. moet daarvoor vanuit zijn zorgplicht een schadefonds vormen en daartoe - nu het bedrijf dit nalaat - worden verplicht.

De Mijraad en SodM stellen dat vanwege het risico dat Frisia vervroegd de winning moet stoppen doordat het 'hand aan de kraan'-principe verdere winning niet meer toestaat, er ook een risico is dat de kosten voor het aanleggen van de cavernes, de operationele kosten, de kosten voor het veilig afsluiten en achterlaten van de cavernes, en de kosten voor het beheersen van de gevolgen van bodemdaling niet meer opwegen tegen de inkomsten die komen uit de zoutwinning, wat financiële gevolgen kan hebben voor Frisia.

Vanwege dit risico adviseert SodM tot het toevoegen van een voorwaarde in een instemmingsbesluit waarbij een financiële zekerheidsstelling wordt opgenomen. Het eerste deel van de zekerheidsstelling is gericht op een dekking van de aansprakelijkheid voor de schade die naar redelijke inschatting ontstaat door beweging van de aardbodem als gevolg van de voorgenomen zoutwinning, zoals gesteld in de Mbw, artikel 46. Het tweede deel is gericht op een financiële zekerheid aan de Staat der Nederlanden op te stellen voor het verwijderen van een mijnbouwwerk, zoals gesteld in de Mbw, artikel 47.

In zijn Ontwerpbesluit veegt de Staatssecretaris dit resoluut van tafel: “een besluit op grond van artikel 46 of 47 Mbw is een zelfstandig besluit en staat los van het Instemmingsbesluit met het winningsplan. Gelet daarop hoort het stellen van zekerheden niet thuis in een instemmingsbesluit.”

Als burgers kunnen wij niet uit de voeten met zo’n ‘kan niet’-antwoord. De vraag van de Mijnraad en SodM is relevant voor burgers met potentiële schade, maar blijft onbeantwoord. De vraag aan de overheid is daarom: hoe kan het dan wél geregeld?

Het huidige Instemmingsbesluit dateert van 10 jaar geleden. In al die jaren is Frisia Zout B.V. - ondanks talloze verzoeken - niet bereid geweest een financiële zekerheidsstelling voor eventuele schade te bieden. Waar moeten inwoners dan hun vertrouwen op baseren dat zo’n fonds in de komende 10 jaar wél gerealiseerd gaat worden?

10

Op basis van artikel 36, eerste en tweede lid Mbw moet een eventueel Instemmingsbesluit het gevoel van veiligheid bij inwoners vergroten (en het gevoel van ongenoegen over de overheid verkleinen) door Frisia Zout B.V. voor te schrijven met ingang van 2027 een schadefonds in te richten met een startkapitaal van één miljoen euro, gedurende de actieve zoutwinning jaarlijks, in een groeiend tempo naarmate het veiligheidsniveau van gevaarstelling toeneemt, verder aan te vullen tot een bedrag dat volstaat om onvoorziene schade aan de historische binnenstad met onder andere 1000 karakteristieke en monumentale panden op 1 km² te herstellen. Dit alles in verband met de veiligheid en het welzijn van omwonenden, schade aan gebouwen of infrastructurele werken als gevolg van bodembeweging. Elders in het land is dit bij zoutwinning al staande praktijk.

Wanneer zo’n schadefonds niet, zoals de Staatssecretaris stelt, in een Instemmingsbesluit meegenomen kan worden vragen wij de bewindsman Frisia Zout B.V. middels een zelfstandig en snel te nemen besluit te verplichten een schadefonds in te richten, alvorens een eventueel Instemmingsbesluit te nemen.

Met zo’n zelfstandig besluit zou de overheid blijf geven althans één les te trekken uit het al eerder genoemde interdepartementale onderzoek naar de ‘Staat van de Uitvoering’. Dat bekeek onder meer wat geleerd kan worden uit ‘affaires’ die voortgevloeid zijn uit ernstige problemen in de uitvoering van het overheidsbeleid op het betreffende terrein.

Het rapport stelt onder meer: *“Belangrijk is het gevoel van onrecht en een maatschappelijk gevoel van ongenoegen jegens overheid en politiek, die centrale verantwoordelijkheid voor de schadeafhandeling als systeemverantwoordelijkheid voor de publieke zaak heeft gekregen, te verminderen (...)”*. Door Frisia Zout B.V. op korte termijn tot het vullen van een substantieel schadefonds te verplichten kan althans één duidelijk breed onder de bevolking levende grief worden afgevoerd.

Ook wanneer Frisia Zout B.V. vervroegd met de winning stopt, failliet zou gaan of zou worden overgenomen moet deze zekerheidsstelling te allen tijde geborgd zijn.

Landelijk waarborgfonds

Het landelijk Waarborgfonds fungeert als zekerheidsstelling voor schades door mijnbouw in de verdere toekomst, die niet meer op het mijnbouwbedrijf of de rechtsopvolger verhaald kunnen worden. Dit financiële vangnet omvat echter maar € 250.000. Hiervan is niet meer dan € 75.000 bestemd voor schade als gevolg van de zoutwinning, in geheel Nederland. Bij een substantiële schade aan een rijksmonumentaal pand aan bijvoorbeeld de Noorder- of Zuiderhaven in Harlingen - straten waarvan Frisia Zout B.V. zelf aangeeft dat ze “mogelijk beïnvloed worden” - zou het budget al na één of enkele gevallen uitgeput kunnen zijn.

Wanneer het Waarborgfonds is uitgeput moet het worden aangevuld door de mijnbouwmaatschappijen. Dit systeem faalt echter wanneer de betreffende mijnbouwbedrijven of hun rechtsopvolgers op dat moment betalingsproblemen hebben, failliet zijn verklaard of niet meer bestaan. Precies dat laatste is het geval bij de recente na-ijlende schades in Limburg als gevolg van de steenkoolwinning. Als gevolg daarvan wordt de schade nu betaald door de rijksoverheid - dus door onszelf, als burgers - in plaats van door de mijnbouwsector. Wij vinden dit onjuist en onrechtvaardig. Dit kan gemakkelijk correct worden geregeld.

Het is de taak van de overheid het Waarborgfonds afdoende gevuld te hebben om toekomstige schade te kunnen vergoeden. Daarmee kan zij de zorgplicht voor de burger, bij het ontbreken van rechtsopvolgers zoals in Limburg of ook na de periode van 30 jaar na beëindiging van de mijnbouwactiviteiten, overnemen van het betreffende mijnbouwbedrijf.

Wij verlangen daarom van de overheid de gezamenlijke mijnbouwmaatschappijen met spoed te verplichten het landelijk Waarborgfonds vanuit hun huidige winning actief aan te vullen, en wel in groeiend tempo naarmate het veiligheidsniveau van gevaarstelling toeneemt. Een dagelijks groeiend Waarborgfonds helpt gemoedsrust en het gevoel van veiligheid bij burgers.

Omgevingsfonds

Zoutwinner Nobian stelt over de komende 30 jaar ruim 24 miljoen euro beschikbaar aan de gemeente Haaksbergen, ter compensatie van de zoutwinning. In een Omgevingsfonds, dat per 1 juni 2026 is geopend, is een startbedrag van 2,6 miljoen gestort. Enschede en Hengelo ontvangen eveneens (naar rato) miljoenen.

Jaarlijks vult Nobian het fonds voor Haaksbergen bij met ca. € 800.000, bestemd voor activiteiten en projecten van algemeen belang. Het Omgevingsfonds is onderdeel van een breder pakket van toezeggingen van Nobian om maatschappelijk draagvlak voor de winning te verkrijgen en te behouden. In dat kader bood het bedrijf huiseigenaren eerder ook een gratis bouwkundige schouw aan, die als nulmeting van hun pand dient.

Op basis van de ‘maatschappelijke verantwoordelijkheidszin’, zoals benoemd in artikel 36, eerste lid, onder e van de Mbw, vragen wij de overheid Frisia Zout B.V. voor te schrijven met ingang van 2027 een Omgevingsfonds in te richten met een startkapitaal van één miljoen euro, jaarlijks aan te vullen met € 1,50 per gewonnen ton zout.

Concluderend

Onze stichting heeft vanaf 2017 willen meewerken aan een veilige, maatschappelijk verantwoorde en gedragen verdere zoutwinning bij Harlingen. Het Ontwerpbesluit stelt ons zwaar teleur omdat de lokaal via constructieve dialoog bereikte afspraken over de veiligheid van de stad Harlingen en zijn inwoners niet als vanzelfsprekend door Frisia Zout B.V. en de Staatssecretaris zijn meegenomen. Hiermee is ons vertrouwen in de mijnbouwer en overheid diep geschaad. Middels deze zienswijze leveren wij niettemin opnieuw een bijdrage om dat wat de laatste 10 jaar in het kader van een ‘nieuw veiligheidsdenken’ is opgebouwd alsnog formeel in te bedden – eigenlijk absurd dat wij dit via een zienswijze nog moeten aandragen.

12

Gelet op het bovenstaande vragen wij om in het belang van de veiligheid voor omwonenden en het voorkomen van schade aan gebouwen of infrastructurele werken of de functionaliteit daarvan alsnog de volgende voorschriften of beperkingen te verbinden aan eventuele instemming met de actualisatie van het Winningsplan Havenmond:

Voorschrift 7

1. Frisia Zout B.V. neemt het aanvullend meetnet als vast onderdeel op in het meetplan Havenmond en het meet- en regelprotocol van Harlingen Havenmond.
2. Frisia Zout B.V. verricht op basis van artikel 41, lid 1 van de Mijnbouwwet tijdens en tot dertig jaar na het beëindigen van de winning metingen via het aanvullend meetnet.

Voorschrift 8

1. Frisia Zout B.V. treedt in overleg met de partners van de Pilot Harlingen indien en zodra de met het aanvullend Meetnet verkregen gegevens daartoe aanleiding geven. Wordt tussen de tilt- en GPS-meter op de zeewering en de op het pleistoceen verankerde borehole tiltmeter tussen de twee historische panden een scheefstelling van 8 mm per 10 meter geconstateerd, dan gaan betrokken partijen met elkaar in gesprek om te beoordelen of dit een plaatselijke, incidentele scheefstelling betreft of een meer algemene scheefstelling door zoutwinning, gaswinning, waterpeilbeheersing, klimaatverandering, geothermie, autonome bodemdaling etc. Een plaatselijke, incidentele scheefstelling hoeft niet te betekenen dat de zoutwinning moet worden gestopt.

2. Frisia Zout B.V. treedt in overleg met de partners van de Pilot Harlingen indien en zodra tussen de tilt- en GPS-meter op de zeevering en de op het pleistoceen verankerde borehole tiltmeter tussen de twee historisch panden als gevolg van de zoutwinning een scheefstelling van 10 mm per 10 meter wordt geconstateerd. Op basis van kennis en inzichten van dat moment en wetende dat geruime tijd na beëindiging van de zoutwinning nog een geringe nadaling zal plaatsvinden door het resterende cavernevolumen, stellen zij vast of een verdere scheefstelling aanvaardbaar is en zo ja, onder welke voorwaarden de zoutwinning kan worden voortgezet. Eventuele te verwachten bodemdaling door andere oorzaken dan zoutwinning, zoals door gaswinning, waterpeilbeheersing, geothermie, klimaatverandering, autonome bodemdaling etc. worden in deze afweging meegenomen.
3. Frisia Zout B.V. treedt eveneens met de partners van de Pilot Harlingen in overleg indien de gemeten bodemdaling door zoutwinning op de zeevering de 2 cm nadert. Op basis van kennis en inzichten van dat moment en wetende dat geruime tijd na beëindiging van de zoutwinning nog een geringe nadaling zal plaatsvinden door het resterende cavernevolumen, stellen zij vast of een verdere gelijkmatige daling aanvaardbaar is en zo ja, onder welke voorwaarden de zoutwinning kan worden voortgezet. Eventuele te verwachten bodemdaling door andere oorzaken dan zoutwinning, zoals door gaswinning, waterpeilbeheersing, klimaatverandering, geothermie, autonome bodemdaling etc. wordt in deze afweging meegenomen.

Voorschrift 9

1. Frisia Zout B.V. situeert de nog aan te leggen cavernes zodanig, dat de 2 cm bodemdalingscontour op een veiliger afstand van de stad Harlingen komt te liggen.
2. De nieuwe bodemdalingscontour overschrijdt ter hoogte van de stad Harlingen niet de grens zoals aangegeven in het winningsplan 2012.
3. Frisia Zout B.V. verricht onderzoek naar de afnemende draagkracht van de bodem onder Harlingen vanwege vernatting als gevolg van bodemdaling door zoutwinning in samenhang met al optredende autonome bodemdaling, zodat deze kennis bij het bereiken van grenswaarden voor bodemdaling en scheefstelling, zoals vastgelegd in de Samenwerkingsovereenkomst, een rol kan spelen bij het al dan niet voortzetten van de zoutwinning.

Voorschrift 10

1. Frisia Zout B.V. werkt toepassing van omgekeerde bewijslast naar het model van Groningen juridisch handhaafbaar uit voor (de zoutwinning in) de gemeente Harlingen, voor de resterende concessieperiode en 30 jaar daarna.
2. Materiële, immateriële en/of bedrijfsschade dan wel waardedaling in de gemeente Harlingen wordt snel, robuust en ruimhartig geheel hersteld of vergoed door Frisia Zout. Uitgangspunt hierbij is 'eerst betalen, dan verhalen'.
3. Frisia Zout B.V. ontwikkelt daartoe in samenspraak met de participanten in de Pilot Harlingen en het ministerie van EZK criteria en operationele procedures, die uiterlijk in november 2026 ter finale goedkeuring aan de partners worden voorgelegd zodat het wettelijk bewijsvermoeden met ingang van 1 januari 2027 wordt toegepast.

Voorschrift 11

1. Frisia Zout B.V. richt met ingang van 2027 een schadefonds in met een startkapitaal van één miljoen euro.
2. Frisia Zout B.V. vult dit bedrag gedurende de actieve zoutwinning jaarlijks verder aan, en wel in groeiend tempo naarmate het veiligheidsniveau van gevaarzetting toeneemt.
3. Het fonds dient te volstaan om alle schade aan de historische binnenstad met onder andere 1000 karakteristieke en monumentale panden op 1 km² te herstellen, en ook bedrijfsschade, waardedaling en andere schades te dekken.

Voorschrift 12

1. Frisia Zout B.V. dient met ingang van 2027 een Omgevingsfonds in te richten met een startkapitaal van één miljoen euro.
2. Het fonds dient een onafhankelijk bestuur te hebben en een raad van advies die eveneens losstaat van het bedrijf.
3. Het Omgevingsfonds wordt jaarlijks aangevuld met € 1,50 per gewonnen ton zout.
4. De gelden van het Omgevingsfonds dienen ten goede te komen aan activiteiten en projecten van algemeen nut binnen de gemeente Harlingen.

Met vriendelijke groet,
namens de Stichting Bescherming Historisch Harlingen

14



Jarig Langhout
voorzitter a.i.